

Introductie:

In 2020 lanceerde een onafhankelijke groep oud-directeuren van Hoogovens/Corus/Tata samen met hoogleraren uit diverse vakgebieden (Erasmus, Utrecht, Amsterdam, TU Delft), ondernemers en voormalige vakbondsbestuurders – in consultatie met milieuorganisaties - een strategisch plan voor de realisatie van een ‘toekomstbestendige staalindustrie’. Ver voordat Tata Steel Nederland (TSN) zelf dagelijks negatief in het nieuws kwam, zette het Zeester plan niet alleen in op Groen Staal (i.p.v. CCS), maar ook op de realisatie van een uitgebalanceerd maakindustrieel-complex – later omgedoopt tot ‘ecoport IJmuiden’ of ‘Energiehaven+’. Het groen-staal en technische deel van deze plannen is inmiddels omarmd door TSN, maar de transitie gaat langzaam en beperkt zich tot een smalle invulling van de transitieuitdaging: afname van negatieve externaliteiten voor de regio en verdere implementatie van het Groen Staal plan – met een forse subsidie van de overheid. De business case voor een ‘stand-alone’ overgang van TSN naar Groen Staal is uitermate kwetsbaar, zeker als de huidige governance structuur ongewijzigd blijft. Voor de hand liggende kritiek omtrent subsidies (‘backing losers’), onzekere marktomstandigheden, ongunstige energiekosten of gebrekkige financiële robustheid, is met de huidige plannen maar ten dele te adresseren. Daarentegen biedt de business case voor een clusterbenadering – met aanpalend beleid richting circulaire economie - juist enorme kansen, vermits daar in de maatwerkonderhandelingen al duidelijke afspraken over gemaakt worden. Dit position paper legt deze gedachtengang nader uit en introduceert een mogelijke uitweg voor de Nederlandse overheid om uit de voor de hand liggende dilemma’s van de steunoperatie te komen.

Stellingnames

1. Met name door de in Nederland structureel hoge energieprijzen, is de business case voor een concurrerend “stand-alone” groen staalbedrijf in de IJmond regio zeer uitdagend.
2. Hoge energieprijzen worden met name veroorzaakt door hoge netwerkkosten. Hoe gunstig de Noordzee ook is voor opwekking van groene energie middels wind, andere locaties binnen Europa kennen lagere energiekosten (zon, waterkracht). Tata en andere grootverbruikers voor deze netwerkkosten compenseren (subsidiëren) over de rug van MKB-verbruikers en burgers/belastingbetalers is politiek en moreel ongewenst.
3. De sociaal maatschappelijke en economische rol van het staalbedrijf in de IJmond is uniek. Ook al is er momenteel veel werk voor technisch geschoold personeel, voor een goed betalende werkgever van 9.000 directe en 30.000 indirecte werknemers is momenteel geen realistisch alternatief dat in de buurt komt van de inkomens genoten via het staalbedrijf. Statistieken van het CBS laten zien dat sluiting zonder alternatieve hoogwaardige werkgelegenheid gezondheidsconsequenties voor de regio zal hebben die die van de huidige uitstoot evenaren of overtreffen.
4. Het strategisch belang van een levensvatbaar en innovatief maakcluster voor Nederland (en Europa) is echter ook evident. De locatie van TSN aan open zee, de hoge productiviteit van TSN (24% hoger dan vergelijkbare industrie), uitstekende connecties met het achterland en bewezen innovatiekracht maken de positie van TSN relatief sterk binnen de Europese plannen zoals o.a. geformuleerd in het Draghi rapport (2024). Europa heeft strategisch gepositioneerde staalclusters nodig en de IJmond met zijn diepzeehaven, uitstekende infrastructuur en lange staaltraditie vormt een voor de hand liggende locatie.
5. Versnelde sluiting om aan lokale milieu- en gezondheidsproblemen van omwonenden tegemoet te komen lijkt zeer wenselijk, maar kent ook nadelen: naast het verliezen van hoogwaardige werkgelegenheid (en daarmee gepaard gaande negatieve gezondheidseffecten), strategische competenties op het terrein van circulariteit en een competitieve maakindustrie, wordt elke andere bestemming voor de grond geconfronteerd met serieuze saneringskosten (geschat 12 miljard), zeker als de grond een volkshuisvesting bestemming moet krijgen. Bij gecontinueerd industrieel gebruik zullen deze kosten beperkter zijn.
6. Met het verzoek om aanzienlijke overheidssteun, bevindt de Nederlandse overheid zich echter tussen hamer en aanbeeld. Niet steunen betekent een sociaal maatschappelijk drama en ook grote gezondheidsschade. Wel steunen brengt de overheid in een gijzelingssituatie. Waar en hoe stopt de steun? Wie betaalt er als de verduurzaming duurder uitvalt, wie betaalt er voor fase 2 van de verduurzaming? Wie betaalt er als het bedrijf niet competitief blijkt te zijn en ook voor operationele kosten gesteund moet worden om te overleven? Zolang er geen alternatieve hoogwaardige werkgelegenheid in de IJmond is blijven de sociaal maatschappelijke verantwoordelijkheid van de

staat alsmede hoge saneringskosten van het terrein als een zwaard van Damocles boven toekomstige beslissingen over steunoperaties hangen.

7. Het over de muur gooien van subsidie naar een bedrijf met een buitenlandse aandeelhouder die wellicht andere belangen heeft dan Nederland leidt tot een situatie waar de overheid met lege handen staat mocht het uiteindelijk mislopen met het staalbedrijf. Ook een dichtgetimmerde maatwerkafpraak gaat dit risico niet echt fundamenteel verminderen. Er moet een oplossing komen die TSN de kans biedt te verduurzamen, de sociaal-economische afhankelijkheid van het staalbedrijf vermindert, de overheid uit de gijzeling bevrijdt, de regio nieuw perspectief biedt en de belastingbetaler niet met lege handen laat staan bij sluiting of krimp van het bedrijf.

Oplossingen & Voordelen:

1. De overheid verschafft TSN steun om te verduurzamen - niet of slechts gedeeltelijk met subsidie, maar in de vorm van een *arm's-length* aankooptransactie van het *gebruiksrecht* van (een gedeelte) van haar gronden. Tata blijft eigenaar en verantwoordelijk voor vervuiling en sanering.
2. Het gebruiksrecht van de gronden wordt ondergebracht in een "Landlord Stichting" die ongeveer 150 ha herontwikkelt tot een circulair maakcluster met nieuwe, innovatieve staal-gerelateerde industrie zoals de fabricage en assemblage van windturbine (funderingen), andere offshore-wind fabricage, assemblage en onderhoudsactiviteiten en *on-shore* innovaties zoals ijzerpoeders als energiedrager en grondstof voor 3D-printing applicaties. De rest van de grond blijft in gebruik door Tata (o.a. om de beoogde verbeteringen snel te kunnen realiseren).
3. De opbrengst van de grondtransactie wordt door de verkoper verplicht ingezet voor verduurzaming van de Tata installaties voor fase 1 van die verduurzaming, die hiermee doorgang kan vinden. Eisen aan verbeterde gezondheid en verminderde CO2 uitstoot blijven overeind en de voorstellen van Blom en Wijers (2024), alsmede Zeester, worden geïmplementeerd: minimaliseren gezondheidsschade door versnelde overkapping van grondstofvelden (voor 2027) en eerder sluiten van Kooks- en Gasfabriek 2 (in 2026 in plaats van 2029 zoals TSN voorstelt). Aanvullend op het *Ontwikkelperspectief NZK*, maakt een grondpositie ook *on-shore* (circulaire) activiteiten op het TSN terrein mogelijk. Staatssteun beperkingen voor wettelijke maatregelen zoals eerdere sluiting van KGF2 zijn niet van toepassing als de financiering geen subsidie betreft, maar een (bovenwettelijke) grondtransactie.
4. Door de ontwikkeling van nieuwe hoogwaardige werkgelegenheid in de regio en het gecontinueerd industrieel gebruik van de gronden wordt de gijzeling van de overheid doorbroken. Immers, er komt alternatief werk voor de IJmonders, een alternatief verdienmodel voor de BV Nederland en beperkte behoefte tot sanering door het industrieel gebruik van de grond. De FNV heeft zich ook gecommitteerd aan een clusterbenadering.
5. De belastingbetaler krijgt iets terug voor een bijdrage aan de verduurzaming, wat minder afhankelijk is van het eventueel falen van het staalbedrijf. Sluiting van TSN en beëindiging van de Groen Staal strategie betekent overigens dat Nederland naar schatting van *Oxford Economics* €500 miljoen tot €1,4 miljard aan extra belastinginkomsten mist (op een huidige directe en indirecte afdracht van belastingen tussen €400 miljoen en €1 miljard). Hier zijn de additionele opbrengsten van nieuwe activiteiten die het cluster kan genereren nog niet bij opgeteld.
6. Als direct bij de maatwerkonderhandelingen afspraken kunnen worden gemaakt voor een 'maatschappelijke business case' (conform het hele strategische plan van Zeester) dan kunnen ook alle aanbevelingen van de Rekenkamer voor succesvolle steunoperaties uit 2020 (kamerbrief 26 juni 2020) integraal meegenomen worden.
7. Het nieuwe industrieel cluster versnelt de energietransitie, met faciliteiten die nodig zijn om uiteindelijk 20.000 windturbines op zee te installeren, te onderhouden en te recyclen of upcyclen aan het einde van de levensduur.
8. De regio krijgt een nieuw perspectief op economische vitaliteit zonder wat in decennia is opgebouwd weg te gooien.
9. De werknemer krijgt meer keuze en meer bestaanszekerheid; Zeester heeft uitgerekend dat de ecoport strategie de sowieso verminderende werkgelegenheid bij TSN zal compenseren, Het IJmond cluster kan daarmee de lessen implementeren van Brainport Eindhoven, Chemelot or de Rotterdamse Haven (landlord formule).
10. Nederland blijft bijdragen aan strategische autonomie van Europa en levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de aanbevelingen van het Draghi rapport ten aanzien van zogenaamde '*Hard to Abate*' (*HtA*) activiteiten. Europa heeft nog steeds een concurrentievoordeel v.w.b. de innovatiekracht van de staalindustrie. Een Georkestreerde inzet op Europees beleid biedt verder mogelijkheden om de transitie ook financieel en strategisch haalbaarder te maken, onder meer door het effectief inzetten van Europese fondsen (*Green Growth* eis omtrent waterstof-economie tegen 2035), stimuleren van pre-concurrentieel samenwerking (crisiskartel), importtarieven op grijs staal (CBAM) of sancties op (groen of blauw) staal geproduceerd onder slechte arbeidsomstandigheden (CSRD, CSDDD).